

Doğal Soğanlı Bitki Türlerinin Ekoturizmdeki Rolü: Adana İli Örneği

Begüm IŞIKKÖYLÜ^{1*}, Yüksel ÜNLÜKAPLAN²

¹Çukurova Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Adana; ORCID: 0009-0007-1495-0030

²Çukurova Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Adana; ORCID: 0000-0002-8077-9020

Gönderilme Tarihi: 27 Eylül 2024

Kabul Tarihi: 24 Aralık 2024

ÖZ

Süs bitkileri; insanların farklı yöntemler kullanarak sağlık, estetik, fonksiyonel ve ekonomik amaçla ürettiği ve farklı amaçlar için kullandığı bitkilerdir. Ülkemizin sahip olduğu bitki örtüsündeki tür çeşitliliği de göz önüne alındığında, “süs bitkisi niteliğinde” tanımlanabilecek doğal tür sayımız oldukça fazladır. Bu çalışmada ülkemizde doğal süs bitkilerinin korunmasına ve kontrollü üretimine yönelik Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından her dört yılda bir çıkarılan “Süs Bitkileri Sektör Politika Belgesi” nin yanı sıra, 26.12.2023 tarih ve 32411 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan “Doğal Çiçek Soğanlarının 2024 yılı İhracat Listesi Hakkında Tebliği” incelenerek, doğal soğanlı bitki türleri listelenmiş ve yayılış gösterdikleri alanlar harita üzerinde gösterilmiştir. Çalışmada Türkiye Bitkileri Veri Servisinde (TÜBİVES) Adana ilinin yer aldığı C5 grid sisteminde doğal olarak yayılış gösteren ve halk tarafından da en yaygın olarak bilinen *Anemone blanda* Schott et Kotschy, *Arum dioscoridis* SM., *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr. ve *Eranthis hyemalis* (L.) Salisb türleri seçilerek bu türlerin morfolojik özellikleri tanımlanmış ve ekoturizmdeki rolü ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Botanik turizmi, doğal soğanlı bitkiler, ekoturizm, süs bitkileri

The Role of Natural Bulbous Plant Species in Ecotourism: The Example of Adana Province

ABSTRACT

Ornamental plants are plants that people produce and use with different methods for health, aesthetics, functionality and economic purposes. Considering the species diversity in our country's vegetation, the number of natural species that can be defined as "ornamental plants" is quite high. In this study, in addition to the "Ornamental Plants Sector Policy Document" issued by the Ministry of Agriculture and Forestry every four years for the protection and controlled production of natural ornamental plants in our country, the "Communiqué on the 2024 Natural Flower Bulb Export List" published in the Official Gazette dated 26.12.2023 and numbered 32411 was examined, and the natural bulbous plant species were listed and the areas where they were distributed were shown on the map. In the study, according to TÜBİVES data, the species *Anemone blanda* Schott et Kotschy, *Arum dioscoridis* SM., *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr. and *Eranthis hyemalis* (L.) Salisb, which are the most well-known species in the public and naturally distributed in the C5 grid system where Adana province is located, were selected, the morphological characteristics of these species were defined and their roles in ecotourism were revealed.

Keywords: Botanical tourism, natural bulbous plants, ecotourism, ornamental plants

GİRİŞ

Türkiye, sahip olduğu farklı coğrafi özelliklerin yarattığı iklim çeşitliliği ve Akdeniz, Avrupa-Sibirya ve İran-Turan bitki coğrafya bölgelerinin kesişim noktasında yer alması nedeniyle bitki çeşitliliği açısından dünyanın en önemli merkezlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Floristik zenginliğimiz, büyük ölçüde doğal yayılış gösteren ve henüz kültüre alınmamış bitkilerden oluşmaktadır. Erken vd. (2017)'ye göre Türkiye'de 2022 yılı itibarıyla toplam 13.404 bitki taksonu kaydedilmiş olup, bunlar arasında 3.275 endemik, 428 lokal endemik ve 4 nesli tükenmiş takson bulunmaktadır. Ülkemizdeki endemizm oranı %30-35 arasında değişirken, bu oran

İran ve Yunanistan'da %20, Avrupa genelinde ise %21'dir. Endemik taksonların bölgesel dağılımı ise İran-Turan bölgesinde 1.220, Akdeniz bölgesinde 1.050 ve Avrupa-Sibirya bölgesinde 300 olarak belirlenmiştir. Bunun dışında kalan 500 taksonun hangi bitki coğrafya elementi olduğu henüz tespit edilememiştir [1].

Süs bitkileri; insanların farklı yöntemler kullanarak sağlık, estetik, fonksiyonel ve ekonomik amaçla ürettiği ve farklı amaçlar için kullandığı bitkilerdir. Görsel çekicilik ve mekânsal estetik sunma gibi özellikleriyle hem botanik hem de peyzaj tasarımı alanlarında önemli bir yere sahiptir. Bu bitkiler; görsel çekicilik, mekânsal estetik ve zenginlik sağlama amacı gütmektedirler. Günümüzde

*Sorumlu yazar / Corresponding author: isikkoylub@gmail.com

süs bitkileri, özellikle kentsel alanlarda yaşam kalitesini artırmak amacıyla iç ve dış mekânlarda kullanılmaya başlanmıştır. Kentleşmenin hızla ilerlemesi, insanların doğal çevreyle olan bağlarını zayıflatmış ve bu durum, doğaya duyulan özlemin artarak dikkat çekici bir hale gelmesine yol açmıştır. Bunun sonucunda süs bitkilerinin önemi artmış olup, geniş bir pazarın büyümesine zemin hazırlamıştır. 20. yüzyılın başlarında ticari olarak önem kazanmaya başlayan bu sektör, 2. Dünya Savaşı'nın ardından önemli bir ekonomik faaliyet olarak öne çıkmıştır.

Türkiye'de süs bitkileri; kesme çiçekler, iç mekân süs bitkileri, dış mekân süs bitkileri ve doğal çiçek soğanları olarak sınıflanmıştır. Bu sınıflardan doğal çiçek soğanları grubu Türkiye'de süs bitkilerinin ilk tanınmasında öncülük yapan önemli bir gruptur. Türkiye'nin florasında doğal yayılım gösteren yaklaşık 12.000 taksonun üçte biri endemik olup, bu çeşitlilik içerisinde 800 civarında geofit (soğanlı, yumrulu ve rizumlu bitki) bulunmaktadır [2]. Bu gruptaki bitkilerin özelleşmiş ve şişkinleşmiş organları toprak içinde olup, sadece tohumları ile değil, toprağın içindeki bu organları ile de yaşamlarında sürekliliği sağlamaları nedeniyle ekolojik toleransları yüksek bitkilerdir. Bu özelliklerinin yanı sıra kolay yetiştirilebilmesi, kısa sürede renkli gösterişli çiçeklere, yapraklara ve içermiş oldukları alkaloidlerden dolayı güzel kokuya sahip olmaları nedeniyle parfümeri ve ilaç sanayisinden başlayarak, botanik, kozmetik, gıda, peyzaj mimarlığı gibi geniş kullanım yelpazesine sahiptir. Bu nedenle de süs bitkileri sektörü içinde olan ve bilimsel olarak geofitler olarak adlandırılan soğanlı, yumrulu ve rizumlu bu bitkiler ekonomik öneme de sahip bitkilerdir. Bu nedenle de geçmişten günümüze dikkat çekici bitkiler grubunda olmalarından dolayı üzerinde en çok çalışılan, kültüre alınan ve çoğaltılan bitki grupları olmuşlardır [3]. Yüksek estetik değere sahip yapraklarının yanı sıra çiçeklerinin kış, sonbahar ve ilkbahar aylarında açması da bu bitkilerin peyzaj çalışmaları ve düzenlemelerinde süs bitkisi olarak kullanılmasını sağlamaktadır [4]. Ancak, Nemutlu ve Canga (2021)'e göre Türkiye'deki yaklaşık 800 doğal soğanlı yumrulu bitkilerin 162 türü endemik olduğu bilgisini dikkate aldığımızda, üretim sektörünün bilimsel çalışmalar ile yeterince bağlantılı olmaması, bu kaynakların tarih boyunca farklı ülkelere kontrolsüzce taşınmasına yol açmıştır. Doğal soğanlı bitkiler, ekolojik, ekonomik ve estetik değerleri nedeniyle çeşitli amaçlarla toplanmakta ve kullanım alanlarına yönlendirilmektedir; aşırı toplama, bilinçsiz ticaret, aşırı otlatma, yangın, bilinçsiz kesim, ticari amaçlı aşırı sökülme, ıslah çalışmaları, yapılaşma, tarımsal faaliyetler, şehirleşme ve herbisit

kullanımı vs. bu bitkileri için habitat kaybına neden olmakta ve doğal yaşam alanlarında ciddi tahribata neden olmaktadır [5]. Bu tehditlerin yanı sıra turizm faaliyetlerinin kontrolsüz yapılması söz konusu olduğunda bu doğal bitki türlerimiz için ek bir tehdit oluşturmaktadır. Doğa turizmine yönelik faaliyetlerde, kamp alanlarında ve piknik sırasında dikkatsizce ateş kullanımı nedeniyle orman yangınlarına yol açabilmekte, küçük çaptaki yangınlar bile otsu bitkilerimiz üzerinde ciddi tahriplere neden olabilmektedir. Ayrıca ormanların yapılaşma amacıyla tahrip edilmesi, yoğun araç trafiği nedeniyle bitki örtüsünde olumsuz etkiler, toprağın sıkışması ve erozyon gibi sorunlar da doğal türler üzerinde daha ciddi tahribatlara ve hatta doğal bitki örtüsünün yok olmasına, yabancı türlerin yayılmasına ve biyolojik çeşitliliğin azalmasına neden olmaktadır [6]. Doğal bitki örtüsüne yönelik bu tehditler, sadece ekolojik dengede bozulmalara yol açmakla kalmayıp, aynı zamanda biyolojik çeşitlilik açısından ülkemizin sahip olduğu zenginliklerin kaybına neden olmaktadır. Bu nedenle, bu bitkilerin estetik değerleri ve ekonomik potansiyeli, koruma çalışmalarını ve sürdürülebilir kullanım politikalarını daha da önemli hale getirmiştir.

Türkiye'de doğal çiçek soğanlarının süs bitkisi olarak kullanımı, 1960 ve 1970'li yıllarda başlamış ve bu bitkiler, tarım ve peyzaj ekonomisinde önemli bir yer edinmiştir. Bu nedenle, doğadan toplanarak pazarlanan doğal süs bitkilerinin korunması ve kontrollü üretimi büyük bir önem taşımaktadır. Süs bitkileri sektörünü geliştirmek, sorunlarını çözmek, uluslararası pazarda rekabet gücünü artırmak ve sektörün mevcut durumunu analiz ederek uzun vadeli hedefler, politikalar ve eylem planlarını belirlemek amacıyla Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından her dört yılda bir "Süs Bitkileri Sektör Politika Belgesi" yayımlanmaktadır. Ayrıca, her yıl yayımlanan "Doğal Çiçek Soğanlarının İhracat Listesi Tebliği" ile de "İhracatı yasak olan çiçek soğanlarının familyalarının, cinslerinin ve türlerinin belirlenmesi, Doğadan toplanması ve ihracatı belirli bir kotaya tabi olan çiçek soğanlarının sınırlamalarının tanımlanması, İhracatı üretim yoluyla serbest olan çiçek soğanlarının familyalarının, cinslerinin ve türlerinin yanı sıra ihracat miktarlarının ve ticarete konu çevresel ölçütlerin düzenlenmesi" amacı güdülmektedir. Bu düzenlemeler, doğal çiçek soğanlarının korunmasını sağlarken aynı zamanda sektörün sürdürülebilirliğini ve uluslararası rekabet gücünü desteklemeyi hedeflemektedir [7].

Bu çalışmada, "Doğal Çiçek Soğanlarının 2024 yılı İhracat Listesi Hakkında Tebliği" ve 2021 yılında yayımlanan "Süs Bitkileri Sektör Politika Belgesi 2020-2024" belgesi temel alınarak, Adana ilinde

yayılış gösteren *Anemone blanda* Schott et Kotschy, *Arum dioscoridis* SM., *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr. ve *Eranthis hyemalis* (L.) Salisb doğal soğanlı bitki türlerinin süs bitkisi olarak özellikleri incelenmiş ve bu türlerin ekoturizm açısından önemli olabileceklerine yönelik farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır.

MATERYAL VE METOT

Materyal

Çalışmada materyal olarak 26.12.2023 tarihli 32411 sayılı resmî gazetede yayımlanan “Doğal Çiçek Soğanlarının 2024 yılı İhracat Listesi Hakkında Tebliği” ile 2021 yılında yayımlanan “Süs Bitkileri Sektör Politika Belgesi” incelenmiş olup, tebliğde yer alan doğal soğanlı bitki türleri listelenmiştir. Listelenen türler içerisinde de Türkiye Bitkisel Veri Servisi (TÜBİVES) çalışmanın materyali olarak kullanılmıştır.

Metot

Çalışmada 2021 yılında yayımlanan “Süs Bitkileri Sektör Politika Belgesi” ve 26.12.2023 tarihli 32411 sayılı resmî gazetede yayımlanan “Doğal Çiçek Soğanlarının 2024 yılı İhracat Listesi Hakkında Tebliği” ana başlıklar halinde incelenmiştir. Tebliğde 2024 yılı ihracat listesinde yer alan “İhracatı kotaya tabi olan çiçek soğanları” ve “İhracatı üretimden serbest olan çiçek soğanları”nın ülkemizdeki doğal yayılış alanları TÜBİVES veri seti dikkate alınarak harita üzerinde gösterilmiştir. “Doğadan toplanmak suretiyle ihraç edilmesi yasak olan çiçek soğanları” da liste olarak verilmiştir. Çalışmada ihracatı kotaya tabi olan ve üretimden serbest olan çiçek soğanları arasında, Adana ilinin bulunduğu C5 grid sistemi içerisinde doğal olarak yayılış gösteren ve halk arasında en yaygın olarak bilinen dört tür seçilmiştir: *Anemone blanda* Schott et Kotschy, *Arum dioscoridis* SM., *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr. ve *Eranthis hyemalis* (L.) Salisb. Seçilen bu türlere ait “yaşam süresi”, “çiçeklenme dönemi”, “habitat bilgisi”, “yükseklik”, “endemik durumu” ve “Türkiye’deki genel dağılım bilgileri” TÜBİVES’den derlenmiştir. Bu kapsamda, her bir türe ait özellikler ayrıntılı olarak analiz edilmiş ve ekoturizm açısından önemi ortaya konmuştur. Çalışmada, özellikle bu türlerin doğal yayılış alanlarının korunması, sürdürülebilir kullanım politikalarının geliştirilmesi ve ekoturizm potansiyellerinin değerlendirilmesi vurgulanmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Ülkemizde “doğadan toplanarak ihracatı yasak olan; doğa ve üretim olarak kotayla sınırlandırılan,

ihracat miktarları ve ticarete konu çevre ölçüleri ile ihracatı üretimden serbest olan çiçek soğanlarının familyalarını, cinslerini ve türlerini belirlemek” amacıyla her yıl Doğal Çiçek Soğanlarının İhracat Listesi Tebliği yayımlanmaktadır. Buna ek olarak sektördeki mevcut durumu analiz etmek, karşılaşılan sorunları tespit etmek ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmek amacıyla her dört yılda bir “Süs Bitkileri Sektör Politika Belgesi” hazırlanmaktadır. Bu belgeler, doğal kaynakların korunması ve süs bitkileri sektörünün sürdürülebilir gelişimine yönelik önemli birer yol haritası sunmaktadır.

En son 2021 yılında yayımlanan Süs Bitkileri Sektör Politika Belgesi, 2020-2024 yılları arasındaki süs bitkileri sektörünün ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlarını dikkate alarak kapsamlı bir politika çerçevesi sunmaktadır. Bu belge, süs bitkileri sektörünün ekonomik önemini vurgularken, sektörün ulusal ve uluslararası piyasalardaki rolünü değerlendirmektedir. 2020-2024 Süs Bitkileri Sektör Politika Belgesinde, Türkiye’nin süs bitkileri sektörünü kapsamlı bir şekilde ele alınarak, sektördeki sorunları ve fırsatları analiz ederek bu doğrultuda stratejik hedefler belirlenerek sektöre yönelik politika önerileri geliştirilmiştir.

Süs Bitkileri Sektör Politika Belgesi (2020-2024) kapsamında, Türkiye’de süs bitkileri üretim alanının 2009-2020 yılları arasında %44,1 oranında artış gösterdiği ifade edilmektedir. Bu dönemde üretim alanı, 37.569 dekardan 54.128 dekara yükselmiştir. Ancak, üretim alanlarının ürün gruplarına göre dağılımına bakıldığında, bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Dış mekân süs bitkileri üretim alanında %102 oranında bir artış yaşanırken, kesme çiçekçilikte %21,1, iç mekân süs bitkilerinde %3,6 ve doğal çiçek soğanlarında %66 oranında bir azalma kaydedilmiştir. Belgedeki rapora göre 2013-2020 yılları arasında süs bitkileri üretim alanları sıralamasında Adana ili, İzmir, Sakarya, Antalya, Yalova, Bursa ve Edirne illerinin ardından gelerek, Türkiye genelinde ilk on il arasında yer almıştır. Yine belgede 2020 yılı verilerine göre dış mekân süs bitkileri üretim alanı açısından en fazla üretim alanına sahip iller sırasıyla İzmir (12.322,0 da), Sakarya (11.097,2 da), Bursa (3.843,2 da) ve Yalova (2.723,5 da) olarak belirtilmiştir. İç mekân süs bitkileri üretim alanı açısından ise en fazla üretim alanına sahip iller İzmir, Adana, Antalya, Mersin ve Yalova’dır. Ülkemizdeki doğal çiçek soğanlarının üretimi ise ağırlıklı olarak Balıkesir, Antalya İzmir, Yalova, Trabzon illerinde gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte, doğadan en fazla toplama ve söküm faaliyetinin gerçekleştirildiği il Sakarya olup, onu Antalya, Giresun, Karaman, Artvin ve Balıkesir takip etmektedir. Belgede ülkemizdeki 2009-2019 yılları

arasında Doğal çiçek soğanlarının ihracatında %46, ithalatında ise %44.7 oranında bir azalma olduğu vurgulanmaktadır [8].

26.12.2023 tarihli 32411 sayılı resmî gazetede yayımlanan Doğal Çiçek Soğanlarının 2024 yılı İhracat Listesi Tebliğinde “2024 yılı doğal çiçek soğanlarının ihracat listesi tablosunda *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr, *Cyclamen coum* Miller, *Cyclamen hederifolium* Aiton, *Galanthus elwesii* Hooker Fil., *Eranthis hyemalis* (L.) Salisb. türleri “ihracatı kotaya tabi olan çiçek soğanları” olarak belirtilmiştir.

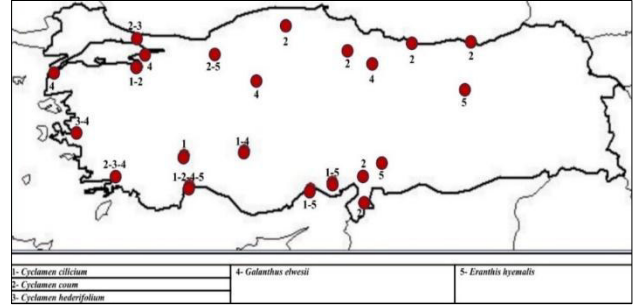
TÜBİVES veri sistemine göre, listede yer alan *Cyclamen* türleri genel olarak *Pinus nigra*, *Abies*, *Quercus* ve *Fagus* ormanlarının yanı sıra kayalık yamaçlar, hareketli kayalık çalılıklar ve açık (çıplak) yaşam alanlarında yayılış göstermektedir. Bu türler, Türkiye’de Adana, Antalya, Amasya, Artvin, Bursa, Bolu, Çanakkale, Çorum, Eskişehir, Hatay, Isparta, İstanbul, İzmir, Kastamonu, Konya, Muğla, Osmaniye, Ordu, Trabzon ve Yalova illerinde doğal olarak bulunmaktadır (Şekil 1). *Galanthus elwesii* Hooker Fil. türü, Türkiye’de Ankara, Antalya, Çanakkale, Mersin (İçel), İzmir, Konya, Muğla, Tokat ve Yalova illerinde 900-1800 metre yükseltilerde, *Pinus* ve *Juniperus* ormanlarının arasında açık frigana veya kayalık alanlarda yayılış göstermektedir. *Eranthis hyemalis* (L.) Salisb. türü ise Adana, Antalya, Bolu, Mersin, Erzincan ve Kahramanmaraş illerinde, 1300-1800 metre rakımlardaki açık alanlarda doğal olarak bulunmaktadır.

Bu doğal çiçek soğanlarından, Adana ilinde (C5 kareleme sistemi) doğal yayılış gösteren türler arasında *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr. ve *Eranthis hyemalis* (L.) Salisb. yer almaktadır.

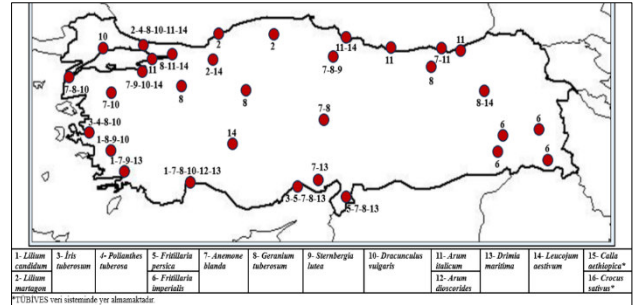
2024 yılı tebliğinde “ihracatı üretimden serbest olan çiçek soğanları” listesinde ise; *Lilium candidum* L., *Lilium martagon* L., *Iris tuberosum* L., *Polianthes tuberosa* L., *Fritillaria persica* L., *Fritillaria imperialis* L., *Anemone blanda* Schott et Kotschy, *Geranium tuberosum* L., *Sternbergia lutea* (L.) Ker-Gawl. ex Sprengel, *Dracunculus vulgaris* Schott, *Arum italicum* Miller, *Arum dioscorides* SM., *Drimia maritima* (Syn. *Urgenia maritima* (L.) Baker, *Leucojum aestivum* L., *Calla aethiopica* L. ve *Crocus sativus* L. türleri yer almaktadır. Bu türlerin doğal yayılış alanları Şekil 2’de verilmektedir.

Adana’da doğal yayılış gösteren ve ihracatı üretimde serbest olan çiçek soğanları *Anemone blanda* Schott et Kotschy ve *Drimia maritima* (Syn. *Urgenia maritima* (L.) Baker) türleridir.

2024 yılı tebliğine göre “doğadan toplanmak suretiyle ihraç edilmesi yasak olan çiçek soğan tür” listesi ise Çizelge 1’de verilmiştir.

Şekil 1. 2024 yılında ihracatı kotaya tabi olan çiçek soğanlarının yayılış gösterdiği iller [9]

Şekil 2. 2024 yılında “ihracatı üretimden serbest olan çiçek soğanları”nın yayılış gösterdiği iller [9]

Çizelge 1. 2024 yılında doğadan toplanmak suretiyle ihraç edilmesi yasak olan doğal çiçek soğan tür listesi [7]

Latince-Türkçe Adı
1- <i>Allium</i> (Soğan) Türleri
2- <i>Anemone</i> (Yoğurtçiçeği) Türleri
3- <i>Crocus</i> (Çiğdem) Türleri
4- <i>Fritillaria</i> (Terslale) Türleri
5- <i>Lilium</i> (Zambak) Türleri
6- <i>Muscari</i> (Müşkürüm) Türleri
7- <i>Sternbergia</i> (Karaçiğdem) Türleri
8- <i>Tulipa</i> (Lale) Türleri
9- <i>Eminium</i> (Yılanbacağı) Türleri
10- <i>Biarum</i> (Yılanpancarı) Türleri
11- <i>Geranium tuberosum</i> (Çakmuz) Türleri
12- <i>Dracunculus vulgaris</i> (Yılanbacağı)
13- <i>Nymphaeaceae</i> (Nilüfergiller) Türleri
14- <i>Orchidaceae</i> (Salepgiller) Türleri
15- <i>Arum</i> (Yılanyağı) Türleri
16- <i>Pancreatum maritimum</i> (Kumzambağı)
17- <i>Hyacinthus orientalis</i> (Şarksümbülü)
18- <i>Gentiana lutea</i> (Censiyan)
19- <i>Cyclamen</i> (Sıkla) Türleri
20- <i>Galanthus</i> (Kardelen) Türleri
21- <i>Iris</i> (Süsen) Türleri
22- <i>Paeonia</i> (Şakayık) Türleri
23-Diğer Yumrulu ve Soğanlı Türler

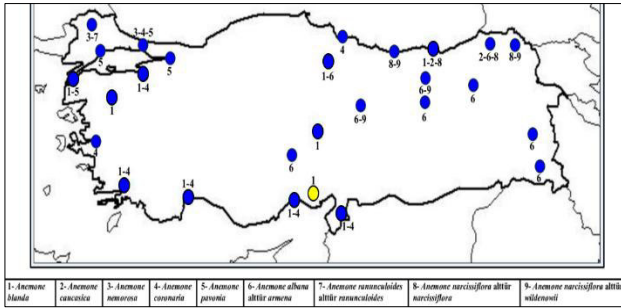
Çalışmada Ele Alınan Soğanlı Türler

TÜBİVES kayıt sistemine göre Türkiye, 30 grid sistemi ile tanımlanmıştır. Adana ili, C5 grid sisteminde yer almakta olup bu bölgede 2.725 bitki taksonu kayıtlıdır. Bu taksonlardan 633’ü endemik türlerdir. Ancak, bu çalışmada, 2024 yılında yayımlanan tebliğde belirtilen “ihracatı kotaya tabi olan” ve “ihracatı üretimden serbest olan” çiçek

soğanları arasından, Adana ilinde yayılış gösteren ve yerel halk tarafından tanınırlığı yüksek olan türler öncelikli olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, *Anemone blanda* Schott et Kotschy, *Arum dioscoridis* Sm., *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr. ve *Eranthis hyemalis* (L.) Salisb. türleri seçilmiştir.

Anemone blanda Schott et Kotschy

Dağlalesi olarak bilinen Dügünçeğigiller (*Ranunculaceae*) familyasından çok yıllık bir bitki türüdür. Bu familyanın *Anemone* cinsine ait *Anemone narcissiflora* L. subsp. *narcissiflora* L., *Anemone narcissiflora* L. subsp. *wildenowii* (Boiss.) Davis, *Anemone blanda* Schott et Kotschy, *Anemone caucasica* Willd. ex Rupr., *Anemone nemorosa* L., *Anemone ranunculoides* L. subsp. *ranunculoides* L., *Anemone coronaria* L., *Anemone pavonia* LAM, *Anemone albana* Stev. subsp. *armena* (Boiss.) Smirn. türleri bulunmaktadır (Şekil 3). *Anemone blanda* Schott et Kotschy otsu-tuberkül formunda bir bitki olup endemik bir tür değildir. Türkiye’de doğal yayılışı, Ergene, Güney Marmara, Orta ve Doğu Karadeniz, İç Batı Anadolu, Orta Kızılırmak, Antalya ve Adana alt bölgelerini kapsamaktadır. Bu tür, 150-2600 metre rakımları arasında taşlık yamaçlar ve çalılık alanlarda gelişim göstermektedir [10].

Şekil 3. *Anemone* Schott et Kotschy alt türlerinin ülkemizde dağılışı (TÜBİVES verilerinden elde edilmiştir) [9]

Morfolojik olarak 7-25 cm boylanabilen otsu bir bitkidir. Köksap yumrulu ve küresidir. Yapraklar üç eşit parça derin loblu; loblar keskin çentikli veya tırtıklı-dişli, gövde neredeyse sapsız; üstte basık cılız tüylü, altta tüsüzdür. Çiçeklenme genellikle Mart-Nisan aylarında; involucral yapraklar (brakteler) saplı; çiçekler tekil, taç yapraklar genellikle 12-15 mm, hemen hemen dikdörtgenimsi, lavanta rengi-mavimsi renktedir (Şekil 4). Meyve sert kabuklu ve havlıdır. *Anemone* türleri arasında en erken çiçek açanıdır. Bol güneşli iyi drene edilmiş topraklarda yetişmeyi sever [10].

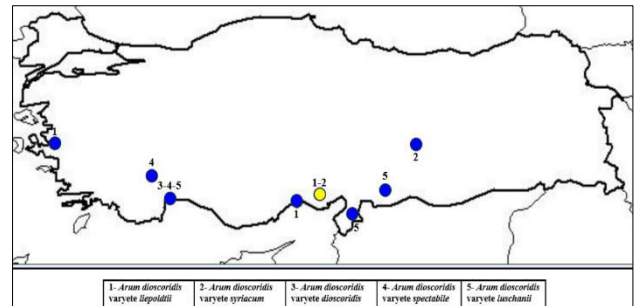

Şekil 4. *Anemone blanda* Schott et Kotschy türünün genel görünümü [11]

Arum dioscoridis SM.

Tirşikpancarı olarak bilinen, Yılanyastığıgiller (*Araceae*) familyasına ait çok yıllık bir bitki türü olan *Arum dioscoridis* SM., farklı alt türlere sahiptir. Bu alt türler arasında *Arum dioscoridis* SM. var. *spectabile* (Schott) Engler, *Arum dioscoridis* SM. var. *liepoldtii* (Schott) Engler, *Arum dioscoridis* SM. var. *syriacum* (Blume) Engler, *Arum dioscoridis* SM. var. *dioscoridis* SM. ve *Arum dioscoridis* SM. var. *luschanii* R. Mill alt türleri bulunmaktadır (Şekil 5). *Arum dioscoridis* SM. otsu bir yapı sergilemekte olup endemik değildir. Alt türleri, Türkiye’de özellikle Ege, Antalya, Adana ve Orta Fırat alt bölgelerinde doğal yayılış göstermektedir [12]. Bu alt türlerden *Arum dioscoridis* SM. var. *liepoldtii* (Schott) Engler ve *Arum dioscoridis* SM. var. *syriacum* (Blume) Engler, Adana bölgesinde 0-2500 metre rakımları arasında, seyrek kayalık kireçtaşı yamaçlar ve yarıklarda, tarla kenarlarında ve yol boylarında doğal olarak bulunmaktadır.

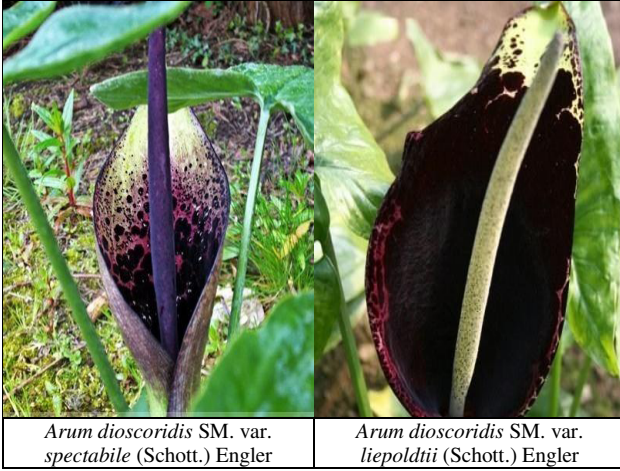
Morfolojik olarak yaprak ayası geniş olup; siyahımsı-mor ilâ kahverengi-mor, bazen açık sarımsı-mor renktedir (Şekil 6).

Şekil 5. *Arum dioscoridis* SM. alt türlerinin ülkemizde dağılışı [9]

Arum dioscoridis SM. var. *syriacum* (Blume) Engler

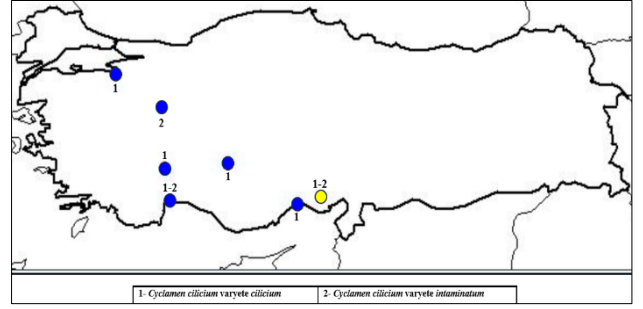

Şekil 6. *Arum dioscoridis* SM. alt türleri genel görünümü [13]

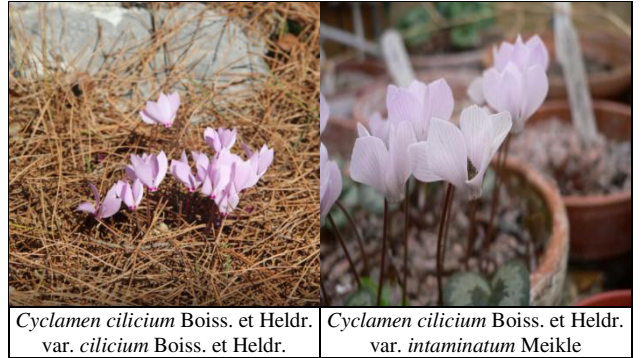
***Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr.**

Şeytankabalağı olarak bilinen Çuhaçiçeğiğiller (*Primulaceae*) familyasından çok yıllık bir bitki türüdür. Bu familyanın *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr. türünün *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr. var. *cilicium* Boiss. et Heldr. ve *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr. var. *intaminatum* Meikle olarak iki alt türü bulunmaktadır (Şekil 7). *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr. yapı olarak otsu olup, endemik bir türdür. Alt türleri Türkiye’de Konya, Antalya, Adana ve Bursa alt bölgelerinde yayılış göstermektedir. 700-2000 m yükseltiler arasında; *Pinus nigra* ve *Abies ormanı*, kayalık yamaçlar ve hareketli kayalık çalılıkları altında gelişim gösterir [14].

Morfolojik olarak *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr. alt türleri, yaklaşık 3-5 cm çapında küçük yumrulara sahip bitkilerdir. Yapraklar çiçeklerle birlikte güz döneminde uyanır. Küresele yakın biçimlerdeki yaprakların 3 cm’e kadar olan boyları hemen hemen enine eşittir, kenarlar düz veya dişli olabilmektedir. Çiçeklerinin rengi beyazdan pembenin değişik tonlarına kadar değişebilir. Meyveyi taşıyan pediseller spiral biçiminde kıvrılır (Şekil 8) [15].

Şekil 7. *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr. alt türlerinin ülkemizde dağılışı [9]

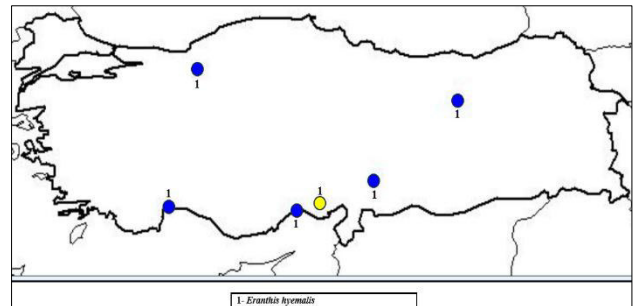

Şekil 8. *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr. alt türleri genel görünümü [15]

***Eranthis hyemalis* (L.) Salisb.**

Sarıkokulu olarak bilinen, Dügünçiçeğiğiller (*Ranunculaceae*) familyasına ait çok yıllık bir bitki türü olan *Eranthis hyemalis* (L.) Salisb., tuberli ve rizomlu-otsu bir yapıya sahiptir ve endemik bir tür değildir. Türkiye’de, Batı Karadeniz, Yukarı Fırat, Antalya ve Adana alt bölgelerinde doğal yayılış göstermektedir. Bu tür, 1300-1800 metre rakımları arasında, açık ve çıplak alanlarda gelişim göstermektedir [16] (Şekil 9).

Eranthis hyemalis (L.) Salisb, kış sonlarında fincan şeklinde, yukarıya bakan parlak sarı çiçekler açan ve bölünmüş yapraklı braktelerle çevrili, estetik açıdan dikkat çekici bir yumrulu, çok yıllık bitki türüdür. Çiçeklenme dönemi sonrasında, birkaç loba ayrılmış zengin yeşil yaprakları ortaya çıkar (Şekil 10) [17].

Şekil 9. *Eranthis hyemalis* (L.) Salisb türünün ülkemizde dağılışı [9]

Şekil 10. *Eranthis hyemalis* (L.) Salisb türünün genel görünümü [17]

TARTIŞMA

Türkiye’de doğal çiçek soğanlarının toplanması, üretimi ve ticareti, ilk kez 1989 yılında çıkarılan ve çeşitli yıllarda güncellenerek son olarak 21 Mart 2017 tarihli ve 30014 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Doğal Çiçek Soğanlarının Doğadan Toplanması, Üretimi ve İhracatına İlişkin Yönetmelik ile yasal bir çerçeveye oturtulmuştur. Bu yönetmelik kapsamında, her yıl teknik komitenin önerileri doğrultusunda üretim ve toplama kotaları belirlenmekte ve yayımlanmaktadır [8]. Bu çerçevede, Türkiye’nin süs bitkileri sektörünü desteklemek ve geliştirmek amacıyla stratejik bir yol haritası olan Süs Bitkileri Sektör Politika Belgesi hazırlanmış, ayrıca çiçek soğanlarının ihracatına ilişkin standartları, kontrol ve sertifikasyon süreçlerini düzenlemek amacıyla Doğal Çiçek Soğanlarının İhracat Listesi Tebliği yayımlanmıştır.

Ülkemizde en son 2021 yılında yayımlanan Süs Bitkileri Sektör Politika Belgesi, 2020-2024 yılları arasındaki süs bitkileri sektöründeki temel sorunları çözmek için kapsamlı stratejiler sunmaktadır. Bu stratejiler arasında teknoloji ve Ar-Ge yatırımlarının teşvik edilmesi, eğitim ve kapasite geliştirme programlarının uygulanması, sektördeki profesyonellerin bilgi ve becerilerinin artırılması yer almaktadır. Ayrıca, sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda çevresel etkilerin en aza indirilmesine yönelik önlemler öngörülmektedir. Belge, pazar analizi yoluyla süs bitkileri sektörünün iç ve dış piyasalarda karşılaştığı fırsatları ve tehditleri değerlendirmektedir. Özellikle ihracatın artırılmasına yönelik adımlar üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda, uluslararası pazarlarda rekabet edebilmek için kalite standartlarının yükseltilmesi, pazarlama stratejilerinin güçlendirilmesi ve dış ticaret anlaşmalarının artırılması gibi hedefler belirlenmiştir. Belge, aynı zamanda süs bitkileri sektörünün sosyal ve çevresel etkilerini de ele almaktadır. Sosyal açıdan, sektörde istihdam yaratma potansiyeli ve

yerel toplulukların kalkınmasına katkı sağlama konularına vurgu yapılmaktadır. Çevresel açıdan ise doğal kaynakların etkin ve sürdürülebilir kullanımı, çevre kirliliğinin azaltılması ve biyoçeşitliliğin korunması gibi hedefler öncelik taşımaktadır. Belgede, belirlenen politika ve stratejilerin uygulanabilirliğini ve etkinliğini artırmak için her yıl yayımlanan Doğal Çiçek Soğanlarının İhracat Listesi Tebliği de dikkate alınmaktadır. Bu tebliğ, doğal çiçekli soğanlı türlerin ihracatına ilişkin güncel listeleri ve yıllık kotaları sunmaktadır. Tebliğ aracılığıyla, ihraç edilen türler kontrollü üretimle desteklenmekte ve çevresel etkilerin en aza indirilmesi hedeflenmektedir.

Ülkemizde soğanlı bitkiler, sahip oldukları botanik çeşitlilik ve ekolojik işlevleri sayesinde ekoturizmde önemli bir yere sahiptir. Türkiye’nin farklı bölgelerinde yapılan araştırmalar, bu bitkilerin doğa temelli turizm faaliyetleri üzerindeki etkisini ve taşıdığı potansiyeli ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktadır [18]. Özellikle son yıllarda biyoçeşitlilik bilincinin artması ve bu çeşitliliğin korunarak sürdürülebilir şekilde kullanılması, botanik turizmin gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. Botanik turizm, agroturizm ve ekoturizm gibi alternatif turizm türlerinin bir alt dalı olarak tanımlanmakta; endemik bitki türlerini doğal ortamlarında gözlemlemeyi ve bu türler hakkında bilgi edinmeyi amaçlamaktadır. Bu turizm türü, özellikle endemik bitkilerin doğal yaşam alanlarında gözlemlenmesini ve bu alanlara yönelik seyahatler gerçekleştirilmesini kapsamaktadır [19]. Son yıllarda bitki gözlemciliği yapan bireylerin sayısındaki artış, bitkilerin yaşam alanlarına yapılan ziyaretlerin çoğalmasına ve botanik turizmine olan ilginin artmasına neden olmuştur [20]. Bitki gözlemcilerini bu faaliyete yönelten güdüler ve faaliyetlerden farklı beklentiler içinde olmaları nedeniyle bitki gözlemciliği, her birey tarafından farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Genel olarak, bitki gözlemciliği, "bitkilerin doğal yaşam alanlarında gözlemlenmesi ve tanımlanması" şeklinde ifade edilebilir [21]. Bu bağlamda, botanik turizm faaliyetleri, bitki ekolojisi, taksonomi ve habitat yönetimi gibi alanlarda bilgi edinmeyi amaçlarken, aynı zamanda doğa ile etkileşim kurma fırsatı sunmaktadır. Bu tür faaliyetler, bitkisel çeşitliliğin ve ekosistemlerin keşfine yönelik geziler, turlar ve eğitim programlarını içermekte ve doğa temelli öğrenme ve deneyimleme olanakları sağlamaktadır [22].

Bu çalışmada, 26 Aralık 2023 tarihli ve 32411 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Doğal Çiçek Soğanlarının İhracat Listesi Tebliği kapsamında, 2024 yılı için ihracatı kotaya tabi olan ve üretimden serbest bırakılan çiçek soğan türleri ele alınmıştır. Bu

bağlamda, *Anemone blanda* Schott et Kotschy, *Arum dioscoridis* SM., *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr. ve *Eranthis hyemalis* (L.) Salisb. türleri, sektörel açıdan sahip oldukları ekonomik değer ve morfolojik özellikleri (Çizelge 2) incelenerek ekoturizm açısından potansiyel önemleri vurgulanmıştır. Bu türlere yönelik farkındalık oluşturmak amacıyla hem ekonomik hem de ekolojik perspektifler bir arada değerlendirilmiştir.

Çalışmada incelenen *Anemone blanda* Schott et Kotschy, *Arum dioscoridis* SM., *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr. ve *Eranthis hyemalis* (L.) Salisb. türlerinin yaşam süresi, yapısal özellikleri, çiçeklenme dönemleri, habitat tercihleri, rakım aralıkları (yükseklik), endemik durumları ve Türkiye ile genel dağılımları Çizelge 2’de sunulmuştur. *Arum dioscoridis* SM., il genelindeki kayalık ve kireçtaşı

yamaçlarında, siyahımsı-mor ile kahverengi-mor arasında değişen, bazen de açık sarımsı-mor renklerde yapraklarıyla dikkat çeken bir türdür. *Anemone blanda* Schott et Kotschy, kayalık yamaçlarda yetişen *Anemone* türleri arasında en erken çiçek açan ve mor renkli çiçekleriyle görsel değeri yüksek bir bitkidir. *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr., 700 metre rakımdan itibaren görülen ve ormanlık alanların alt örtüsünde yetişen, sonbahar döneminde beyazdan pembenin tonlarına kadar değişen çiçekleriyle estetik bir etkiye sahiptir. *Eranthis hyemalis* (L.) Salisb. ise 1300 metre rakımın üzerindeki açık ve çıplak alanlarda sarı çiçekleriyle öne çıkar. Özellikle, yapraklanmadan önce çiçeklenmesi nedeniyle *Eranthis* türü, botanik turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir.

Çizelge 2. Çalışmada ele alınan doğal soğanlı bitki türlerine ait özellikler [9]

Doğal Soğanlı Tür	Yaşam Süresi (Ömür)	Yapı	Çiçeklenme Dönemi (Ay)	Habitat	Yükseklik	Endemik	Türkiye Dağılımı	Genel Dağılımı
<i>Anemone blanda</i> Schott et Kotschy	Çok yıllık	Otsu-tuberli	3-4	Kayalık yamaç, çalılık	150-2600	Endemik değil	K., B., G. ve O. Anadolu	Balkanlar, Kıbrıs, B. Suriye, Kafkasya, Gürcistan
<i>Arum dioscoridis</i> SM.	Çok yıllık	Ot	3-5	Seyrek kayalık kireçtaşı yamaçlar ve yarıklar, tarla kenarları, yol kenarları	0-2500	Endemik değil	GB. Anadolu	Kıbrıs
<i>Cyclamen cilicium</i> Boiss. et Heldr.	Çok yıllık	Ot	9-11	<i>Pinus nigra</i> ve <i>Abies</i> ormanı, kayalık yamaçlar ve hareketli kayalık çalılıkları altında	700-2000	Endemik	G. Anadolu	Türkiye
<i>Eranthis hyemalis</i> (L.) Salisb.	Çok yıllık	Tuber, rizomlu-otsu	4-5	Açık (çıplak) alan	1300-1800	Endemik değil	G. ve D. Anadolu	G. Avrupa, K. Irak, Afganistan

Çizelgede yer alan başlıklar TÜBİTES kayıt sisteminde yer alan ifadelerdir.

SONUÇLAR

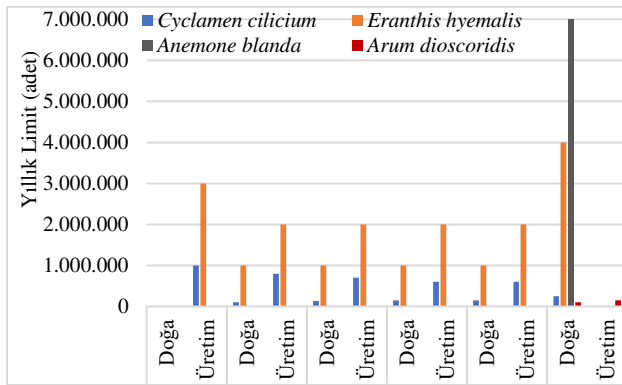
Ülkemizde, Doğal Çiçek Soğanlarının Doğadan Toplanması, Üretimi ve İhracatına İlişkin Yönetmelik, Süs Bitkileri Sektör Politika Belgesi ve Doğal Çiçek Soğanlarının İhracat Listesi Tebliği gibi yasal düzenlemelerle, doğal habitatların korunması ve ekosistemlerin sürdürülebilirliğine katkı sağlanması hedeflenmektedir. Bu düzenlemeler, süs bitkileri sektörüne stratejik bir çerçeve sunarak, iç ve dış pazarlarda yüksek ekonomik potansiyel yaratmayı amaçlamaktadır. Kontrollü üretim sayesinde yerel halkın, soğanlı bitkilerin ticaretine sürdürülebilir şekilde katılımı teşvik edilmektedir. Ayrıca, çevresel ve kalite standartları belirlenerek sektörün rekabet gücü artırılmakta, doğadan izinsiz bitki toplama ve kaçak ihracat gibi faaliyetler engellenerek doğal kaynakların korunması sağlanmaktadır. Süs bitkileri sektörü politika belgesinin dört yılda bir güncellenmesi de sektörü sürekli izleme ve yeniliklere uyarlama fırsatı sunmaktadır.

Belirli coğrafi bölgelerde ve ekosistemlerde yayılım gösteren, genellikle yer altı organlarında

besin depolayan ve genellikle mevsimsel değişikliklere uyum sağlayan, soğan, yumru veya rizom gibi yer altı organlarında besin maddelerini depolayan soğanlı bitkiler, iklimsel koşullara adaptasyon sağlayarak, sıcak ve kuru yaz mevsimlerinde uyku halinde kalabilir ve kışın veya erken ilkbaharda aktif hale gelmektedirler. Bu adaptasyon yetenekleriyle ekosistem dengelerinin korunmasına katkıda bulunmalarının yanı sıra, toprak erozyonunu azaltma, yeraltı su rezervlerinin düzenlenmesi ve yerel ekosistemlerin yapısal çeşitliliğini artırma gibi ekosistem hizmetleri sağlamaktadır. Bu özelliklerinin yanı sıra soğanlı bitkiler süs bitkisi sektöründe de önemli bir paya sahiptir. Ülkemizdeki süs bitkileri üretim alanı 2009-2020 yılları arasında toplam üretim alanında %44.1 oranında artış gösterirken, bu üretim alanlarındaki üretim gruplarının dağılıma baktığımızda ise dış mekân süs bitkileri %102,6 oranında artış gösterirken doğal çiçek soğan üretim alanlarında %66 oranında azalma görülmektedir [8].

Çalışma kapsamında ele alınan *Anemone blanda* Schott et Kotschy, *Arum dioscoridis* SM., *Cyclamen*

cilicium Boiss. et Heldr. ve *Eranthis hyemalis* (L.) Salisb. türleri, 14 Aralık 2024 tarih ve 32752 sayılı resmî gazetede yayımlanan doğal çiçek soğanlarının 2025 yılı ihracat listesi hakkında tebliğ çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, 2020 yılı itibarıyla ihracatı kotaya tabi olan çiçek soğanları listesinde yer alan *Arum dioscoridis* SM. türü için doğadan toplanma kontenjanı 100.000 adet, üretim kontenjanı ise 150.000 adet olarak belirlenmiştir. *Anemone blanda* Schott et Kotschy türüne ait doğa kontenjanı 7.000.000 adet olarak belirlenmiş, ancak üretim kontenjanı tanımlanmamıştır. Bu iki tür, 2021 yılından itibaren "ihracatı kotaya tabi olan çiçek soğanları" listesinden çıkarılarak "ihracatı üretimden serbest olan çiçek soğanları" listesine dahil edilmiştir. Diğer yandan, *Eranthis hyemalis* (L.) Salisb. türüne 2020 yılında doğa kontenjanı 4.000.000 adet olarak belirlenmiş, ancak üretim kontenjanı tahsis edilmemiştir. 2021-2024 yılları arasında doğa kontenjan limiti 1.000.000 adet olarak sınırlandırılmıştır. 2025 yılı itibarıyla ise *Eranthis* türü için doğa kontenjanı kaldırılmış ve yıllık üretim kontenjanı 3.000.000 adede yükseltilmiştir. *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr. türü ise 2020-2025 yılları arasında ihracatı kotaya tabi tutulmuş, bu süre zarfında doğadan toplanma kontenjanı her yıl azaltılırken üretim kontenjanı aynı oranlarda artırılmıştır. 2025 yılı için *Cyclamen* türü için doğa kontenjanı kaldırılmış, ancak üretim kontenjanı 1.000.000 adet olarak belirlenmiştir (Şekil 11).

Şekil 11. Doğal çiçek soğanlarının ihracat listesi hakkında tebliğinde ihracatı kotaya tabi olan çiçek soğanlarının 2020-2025 yılları arasındaki yıllık limit oranları [7'den derlenerek]

32752 sayılı tebliğde ihracatı kotaya tabi olan çiçek soğanlarının doğadan sökülmesi için il müdürlüğünden ve/veya Orman Genel Müdürlüğü taşra teşkilatı tarafından düzenlenecek Menşei Belgesi karşılığında doğadan; üretim kontenjanlarını ise İl Müdürlüğünce verilen Hasat Belgesi karşılığında, kendilerine kayıtlı tarlalardan veya kendi adlarına sözleşme yapılmış çiftçilere ait

tarlalardan temin edileceği belirtilmiştir [23]. İhracatı üretimden serbest olan çiçek soğanları için ise il müdürlüğünden alınan "Hasat Belgesine" istinaden, il müdürlüğünce ihraç izni alarak doğal çiçek soğanlarını doğadan sökebileceği belirtilmiştir.

Tebliğde belirtilen ifadeler doğrultusunda, yerel adı "Tırşik pancarı" olan *Arum dioscoridis* SM. ve "Dağ lalesi" olarak bilinen *Anemone blanda* Schott et Kotschy türlerinin, "ihracatı üretimden serbest" listesine alınması, bu türlerin hasat belgesine sahip yerel halk tarafından doğadan sökülmesini mümkün kılmaktadır. Benzer şekilde, *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr. türü için üretim kotasının artırılması ve doğadan toplanma limiti belirlenmemesi, kontrol edilmediği takdirde doğadan sökülme riskini beraberinde getirmektedir. Aynı durum, görselliğiyle dikkat çeken *Eranthis hyemalis* (L.) Salisb. türü için de geçerlidir. Bu nedenle, tebliğde yer alan söz konusu türlerin doğadan sökülme ve üretim limitlerinin ilgili yetkili kurumlar tarafından titizlikle kontrol edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, bu türlerin popülasyonlarının azalması kaçınılmaz olacaktır. Doğal soğanlı bitkilerin aşırı toplanmasının önlenmesi amacıyla kültürlenme ve doku kültürü yöntemlerinin yaygınlaştırılması ve bu doğrultuda plan ve projelerin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, yerel halka yönelik eğitim seminerleri düzenlenerek farkındalık oluşturulmalı ve bu türler hakkında bilinçlendirme faaliyetleri gerçekleştirilmelidir. Bu tür doğal soğanlı bitkilerin, yerel ekonomilere gerek ticaret gerekse turizm açısından gelir kaynağı yaratabilecek güçlü bir araç olarak değerlendirilebileceği vurgulanmalıdır. Bu bitkilerin her türlü kullanımı konusunda sürdürülebilirlik ilkesi benimsenmelidir.

Çalışmada ele alınan *Anemone blanda* Schott et Kotschy, *Arum dioscoridis* SM., *Cyclamen cilicium* Boiss. et Heldr. ve *Eranthis hyemalis* (L.) Salisb türleri, hem yerel halk hem de süs bitkileri üreticileri tarafından yakından tanınmaktadır. Bu bitkilere yönelik mevsimsel gözlemler, bölgeye ekoturizm açısından önemli katkılar sağlayabilir. Doğal soğanlı türlerin bilinçsiz bir şekilde kullanılması sonucu, bazı bitki türlerinin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasını önlemek için ekoturizm faaliyetleri çerçevesinde botanik turizmi önemli bir rol üstlenebilir. Botanik turizmi kapsamında gerçekleştirilecek botanik turlar, bitki örtüsünün ve doğal habitatların korunmasını teşvik ederken, bu türlerin estetik değerleri ile yereldeki kullanım alanlarına ilişkin farkındalık yaratabilir ve ekoturizm faaliyetlerinde çeşitlilik sağlayabilir. Yerel adı "Tırşik pancarı" olan *Arum dioscoridis* SM., Kasım-Mart ayları arasında yeşil yaprakları yöre halkı tarafından çeşitli şekillerde kullanılmakta olup,

Çukurova'nın gastronomik mirasının bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, söz konusu bitkinin Çukurova'da kültürel bağlamda ön plana çıkarılması gerektiği vurgulanmıştır [24].

Yerel halk tarafından yakından tanınan ve kullanılan bu türler, turizm faaliyetleri açısından büyük bir değer taşımaktadır. Bu türlerin yerel yaşamda, kültürde ve geleneklerde oynadığı roller, turizm çeşitliliğini artırabilir ve ziyaretçilere özgün deneyimler sunabilir. Ayrıca, doğal kaynakların kullanımı, yerel gastronomi ve ekoturizm gibi unsurlar bölgenin cazibesini artırarak Adana ilinin turizm potansiyelini zenginleştirebilir. Bu nedenle, yerel halkın bu türleri aktif bir şekilde kullanımı hem kültürel hem de ekonomik açıdan sürdürülebilir bir turizm modeline katkı sağlayabilir. Ancak, bu türlerin turizm faaliyetlerinde birer araç olarak kullanılmasında dikkat edilmesi gereken önemli bir husus bulunmaktadır: Çalışma konusu olan soğanlı bitkiler, kısa sürede vejetatif gelişimlerini tamamladıktan sonra generatif gelişimlerini toprak altında sürdürdükleri için yaşam alanlarının iyi tanınması gereklidir. Bu türlerin doğal habitatlarının korunması amacıyla, yetiştikleri alanlar ve ekolojik gereksinimleri hakkında bilgi veren tabelalar yerleştirilmesi önerilmektedir. Ayrıca, bu tabelalarda bitkilerin Latince isimleri, yetiştirme dönemleri ve dikkat çekici özelliklerine dair bilgiler sunulmalıdır. Böylece doğa yürüyüşü, dağ yürüyüşü ve kamping gibi turizm aktiviteleri sırasında bu türlerin korunması ve sürdürülebilirliğine katkı sağlanabilir.

Sonuç olarak, ekoturizm ve botanik turizmi faaliyetleri aracılığıyla bitkisel çeşitliliğin korunmasına yönelik farkındalığın artırılması ve buna paralel olarak yerel koruma projelerine destek sağlanması beklenmektedir. Bu tür faaliyetler, yalnızca bitkisel zenginliği korumakla kalmayıp aynı zamanda bölgesel kalkınmaya da katkıda bulunabilir.

KAYNAKLAR

- Erken, K., Parlak, S., Yılmaz, M. 2022. Endemik taksonların korunması ve tür koruma eylem planları. Ağaç ve Orman Dergisi 3(1):33-46.
- Güner, H.B. 2006. İstanbul'daki botanik bahçelerinde yetişen Türkiye geofitlerinin envanteri. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Halevy, A.A. 1990. Recent advances in control of flowering and growth habit of geophytes. Acta Horticulture 266:35-42.
- Seyidoğlu, N. 2009. Bazı doğal geofitlerin peyzaj düzenlemelerinde kullanımı ve üretimi üzerine araştırmalar. İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kravkaz, İ.S., Vurdu, H., Türkyılmaz, E. 2006. Potansiyel süs bitkisi olarak çiğdemler (*Crocus* spp.). Gazi Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi 6(1):135-140.
- Kutbay, H.G., Sürmen, B., Ağır, Ş.U., Kılıç, D.D. 2017. Samsun ili kıyı kumullarında tespit edilen yabancı bitkiler. Turkish Journal of Weed Science 20(2):19-27.
- Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023. Doğal çiçek soğanlarının 2024 yılı ihracat listesi hakkında tebliğ. Resmî Gazete, Sayı:32411.
- Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021. Süs bitkileri sektör politika belgesi 2020-2024. (<https://www.tarimorman.gov.tr/tagem/belgeler/yayin/su%cc%88s%20b1%cc%87tki%cc%87leri%cc%87sekte%cc%88rpolitika%20.pdf>) (Erişim: Aralık 2024).
- TÜBİVES, 2024. Türkiye bitkileri veri servisi (<http://194.27.225.161/yasin/tubives/index.php>) (Erişim Tarihi: Ağustos 2024).
- Floranatolica, 2022. *Anemone blanda* (<https://www.floranatolica.com/eukaria/gui/species.php?1d=anemone-blanda>) (Erişim: Ağustos 2024).
- Botany, 2015. *Anemone blanda* Schott et Kotschy (<https://botany.cz/en/anemone-blanda/>) (Erişim Tarihi: Aralık 2024).
- Floranatolica, 2022. *Arum dioscoridis* (<https://www.floranatolica.com/eukaria/gui/species.php?1d=arum-dioscoridis>) (Erişim: Ağustos 2024).
- Tropical Britain, 2011. *Arum dioscoridis*, (<https://www.tropicalbritain.co.uk/arum-dioscoridis-spectabile.html>) (Erişim Tarihi: Ağustos 2024).
- Floranatolica, 2022. *Cyclamen cilicium* (<https://www.floranatolica.com/eukaria/gui/species.php?1d=cyclamen-cilicium>) (Erişim: Ağustos 2024).
- Antalya Orkidelerini ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Derneği, 2018. *Cyclamen cilicium* (<https://www.antok.org.tr/tr/bitkibankasi/primulaceae-cuhacicegiller/cyclamen/cyclamen-cilicium-boiss-heldr-4.html>) (Erişim: Ağustos 2024).
- Floranatolica, 2022. *Eranthis hyemalis* (<https://www.floranatolica.com/eukaria/gui/species.php?1D=eranthis-hyemalis>) (Erişim: Ağustos 2024).
- Gardenia, 2024. *Eranthis hyemalis* (<https://www.gardenia.net/plant/eranthis-hyemalis-winter-aconite>) (Erişim Tarihi: Ağustos 2024).
- Yılmaz, H., Karahan, F. 2003. Eko-turizm yaklaşımlarında flora turizmi: Palandöken dağlarının potansiyeli. 1. Ulusal Erciyes Sempozyumu, s:94-95.
- Demir, B., Yılmaz, H. 2018. Botanik turizmi ve endemik türlerin korunması. Turizm ve Çevre Dergisi 5(2):123-135.

- 20.Kaya, T., Yıldız, E. 2019. Ekoturizmde yeni yaklaşımlar: botanik turizmi. Sürdürülebilir Turizm Çalışmaları 3(1):45-60.
- 21.Sayılan, H. 2008. Endemik bir bitki türü olan Muş lalesi (*Tulipa sintenisii* baker)'nin botanik turizmi (bitki gözlemciliği) amaçlı değerlendirilmesi. Ulusal Coğrafya Sempozyumu 4(2):473-474.
- 22.Tutcu, A. 2021. Ekoturizm ve Türkiye'nin ekoturizm potansiyelinin değerlendirmesi. Atlas Sosyal Bilimler Dergisi 1(6):68-82.
- 23.Resmî Gazete, 2024. Doğal çiçek soğanlarının 2025 yılı ihracat listesi hakkında tebliğ. (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/12/20241214-4.htm>) (Erişim Tarihi: Aralık 2024).
- 24.Uğureli, A. 2020. Yukarı Çukurova folklorunda tırşik. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi 9(1):180-204.